

☛ Sokeriruoko ja mango:
Seksuaalisuuden kasvimetaforat
karibialaisessa kirjallisuudessa

—

Elina Valovirta

S

—

okeriruoko ja mango ovat karibialaisessa englanninkielisessä kirjallisuudessa toistuvasti esiintyviä kasveja; yhtäältä niitä käytetään vertauskuvallisesti, toisaalta kummankin voi nähdä myös ihmistä liikuttavana toimijana. Kaakkois-Aasiassa ensin viljelty ruokokasvi, sokeriruoko, sekä Intiasta kotoisin oleva hedelmäpuu, mango, kulkeutuivat molemmat Karibialle kolonialismin myötä – sokeriruoko jo 1500-luvulla (Benítez-Rojo 1996, 96), mango 1800-luvun loppupuolella (Houston 2005, 54). Trooppisissa oloissa viihtyvät, makeaa sokeria itseensä keräävät kasvit ovat satoisia ja verrattain helposti viljeltäviä. Sokeriruoko ja mangon jaettu ominaisuus, makeus, yhdistää ne (seksuaaliseen) haluun, nautintoon ja viettelykseen. Makeanhimo sai ihmiset levittämään ja viljelemään makeita kasveja, kuten mangoa ja sokeriruokoa, jotka kolonialismin seurauksena kotoutuivat Karibialle niin, että harva varmaankaan enää pitää niitä vieraslajeina. Sokeriruoko ja mango ovat siis varsin ”kotoutettuja” kasveja: englannin kielessä tuotantokasveista käytetty sana *domesticated* merkitseekin osuvasti sekä jalostusta, kesytystä että kotiutumista.¹

Karibian kotoiset kasvit, sokeriruoko ja mango, ovat kaunokirjallisuudessa viljalti käytössä seksuaalisuuden kuvaajina. Tässä artikkelissa käsittelemäni kirjallisuusantologia *Caribbean Erotic* (Opal Palmer Adisa ja Donna Weir-Soley [eds] 2010, tästä eteenpäin CE) sekä gyanalaissyntyisen Oonya Kempadon romaani *Buxton Spice* (1998, tästä eteenpäin BS), ottavat silmiinpistävästi esille seksuaalisuuden ja luonnon intiimin suhteen erityisesti kasvi- ja hedelmävertaustensa kautta. Adisan ja Weir-Soleyn antologiassa, johon pääasiassa keskityn, on kuusikymmentäkolme eri kirjoittajaa eri puolilta Karibiaa ja sen diasporaa. Kirjoittajista kaksi kolmasosaa on runoilijoita. Teos pyrkii sisällyttämään karibialaisen kaunokirjallisuuden piiriin mahdollisimman sallivasti erilaisia seksuaalisuuden ja erotiikan ilmaisumuotoja. Kuten Donna Weir-Soley (2010, 19) toteaa johdannossaan: ”Karibialaisina emme ilmaise seksuaalisuuttamme vain rakastelullamme, vaan myös tanssilla, uskonnon harjoittamisella, jopa niinkin tavanomaisella tavalla kuin mangon syönnillä!”² Lainauksessa muun muassa arkisen ja tavallisen kautta ilmaistava seksuaalisuus liittyy mangon syömiseen. Kokoelman runoissa (kuten muussakin karibialaisessa kirjallisuudessa) kasvillisuus, puut (kalebassipuu, *lignum vitae*), kasvit (sokeriruoko, riisi), kukat (lootus ja *hibiscus*) ja hedelmät (mango, guava, tangelo), ovat keskeisiä seksuaalisuuden kuvauksen välineitä. Toisilla kasveilla (kuten sokeriruokolla tai mangolla) on enemmän ilmaisuvoimaa artikuloida karibialaista seksuaalista halua ja identiteettiä kuin toisilla. Osittain tämä ilmaisuvoima liittyy kolonialismin historiaan, koska kasvit kantavat mukanaan sen painolastia ja merkityksiä.

Karibialle tyypilliset kasvit eivät vain luovuta metaforista potentiaaliaan kaunokirjallisen ilmaisun antikolonialistiseksi strategiaksi, vaan aktiivisesti säätelevät sitä, mitä on mahdollista ilmaista tai tuoda näkyväksi. Väitän jälkikolonialismin ekokriittisen käänteen (McLeod 2016, 192) mukaisesti, että

identiteetin ja kuuluvuuden kokemukset eivät ainoastaan käytä kieltä ilmaisun välineenä, vaan tietynlaisen kasvillisuuden tai maantieteen olemassaolo ehdollistaa sen, mitä tai miten asioita voidaan ilmaista. Pohdin siis, minkälaista seksuaalisuutta on mangon ja sokeriruo'on määrittämä seksuaalisuus. Luontovertauksiin verhottu seksuaalisuus suuntautuu käytettyjen vertausten mukaisesti, sillä kuten Rita Felski (2015, 52) on todennut, metaforat ovat suunnistuskeinoja (*orientation devices*), ja siksi ne ovat myös korvaamattomia ajattelun välineitä. Onkin mahdollista, että tällainen luentatapa voi synnyttää uudenlaisia, ekologisia suuntautumisia. Luontometaforien läsnäolo karibialaisessa kirjallisuudessa kutsuu pohtimaan metaforien uudelleensuuntaavia mahdollisuuksia (ks. esim. Felski 2015, 52). Poetiikassa vertauskuvan tehtävä on kuljettaa merkitystä kirjaimellisesta kuvaannolliseksi – mutta myös toisin päin: vertaajan ominaisuudet määrittävät, minkälaiseksi verrattu muuttuu.

Kasvi- tai hedelmämetafora on liikkeessä kuitenkin myös oman materiaalisuutensa³ kautta; Karibialle tuotu ja istutettu kasvi, kuten mango tai sokeriruo'ko, on historiallisen liikkeensä merkitsemä (karibialaisen kulttuurin matkaamisesta ks. Sheller 2003, 175). Hedelmiä yhdistää siis sama tuontiliike muualta Karibialle, mutta niiden merkitykset erovavat toisistaan. Mango on kaikkien rakastama kansanhedelmä, joka kantaa positiivisia assosiaatioita, kun taas historiallisesti ajatellen sokeriruo'ko kuului kolonialisteille. Mangopuu on siis historiallisesti vapaampi kasvi kuin viljelmissä orjatyöllä kasvatettu sokeriruo'ko. Käsittelen kummankin erityisyyttä tulevissa luvuissa erikseen analysoidessani, miten nämä kaksi karibialaiseksi määrittyvää, makeaa tuontikasvia iestyvät seksuaalisuuteen karibialaisessa kaunokirjallisuudessa. Taustoitan ensin englanninkielisen karibialaisen kaunokirjallisuuden ja ympäristön suhdetta esittäkseni, miten ympäristö sanelee seksuaalisuuden kuvaamista. Sen jälkeen syvennän väitettäni käsittelemällä esimerkkikasvejani sokeriruo'koa ja mangoa *Caribbean Erotic* -antologiassa ja soveltuviin osiin muussa karibialaisessa kaunokirjallisuudessa, kuten Kempadon *Buxton Spicessa*. Lopuksi pohdin ekosentrisen luennan seuraamuksia seksuaalisuuden ymmärtämiselle.

Karibian kolonisoitu luonto

Ekologisesti ajateltuna Karibia on malliesimerkki muokatusta luonnosta ja kasvisodista. Kolumbuksen saapumisesta lähtien suurin osa Karibian alueen sodista on käyty kasvien, kuten sokeriruo'on, tupakan ja puuvillan, vuoksi (Kokkola 2016, 38). Kasvit ovat kolonisaation ytimessä; halu tiettyjä kasveja kohtaan sai länsimaisen ihmisen orjuuttamaan ”toiset” ihmiset niiden kasvatamiseen (Kokkola 2016, 38). On huomattava, että juuri länsimaisiin ihmisiin Karibian luonto on vaikuttanut varsin paljon historiallisesti. Karibialta tuodut raaka-aineet ja tuotteet ovat länsimaisen modernin elämän keskiössä; sokeri,

Kasvit ovat kolonisaation ytimessä.

kahvi ja kaakao ovat olleet olennaisia kahvila- ja kulutuskulttuurin ja modernin ajanviette-elämän synnyssä (ks. esim. Sheller 2003). Risteily- ja rantaturismi, jossa myydään maisemaa, on synnyttänyt paratiisisaari-diskurssin ja -mielikuvan (Huggan & Tiffin 2015, 127), ja tupakka, marijuana sekä rommi ovat tuoneet meille nautintoa huumaavassa tarkoituksessa. Karibialaisen ekokritiikin tehtäviin kuuluukin havainnollistaa sitä, miten moderni ekologinen ajattelu kumpuaa saariston radikaalisti muokatusta maaperästä. Alkuperäisasukkaiden ja ympäristön 'luonnollinen' suhde syrjäytettiin ja nyrjäytettiin jo kolonialismin alussa väkivalloin, kun intiaanikansat (karibit ja arawakit) tapettiin sukupuuttoon ja maisema muokattiin plantaasiorjuuden tarpeisiin sopivaksi (Huggan & Tiffin 2015, 132). Vastaavalla tavalla saariston uusi, Afrikasta tuotu orjaväestö muokattiin työvoimaksi kasvien viljelyyn fyysisen ja seksuaalisen väkivallan keinoin. Tämän pakotetun ihmisen ja maaperän suhteen seurauksena karibialaisen kirjallisuuden ilmaisutavat ovat hyvin vahvasti sidoksissa Karibian luonnonympäristöön.

Karibialainen poetiikka nojaa feminiiniseen luontokäsitykseen: ikoniset naisrunoilijat, kuten Olive Senior, Lorna Goodison tai Louise Bennett, sijoittavat runoutensa lujasti karibialaiseen maaperään, kun taas Dionne Brandilla lesboruumis ei löydä kotia saaristosta, vaan artikuloituu uuden maailman metropoleissa, kuten Torontossa (Narain 2007). Kaikki ruumiit eivät voi siis asuttaa feminiinistä maaperää tai löytää ilmaisuunsa metaforia sen kasvillisuudesta. Kun karibialaisen naiskirjallisuuden tutkimus alkoi kehittyä 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa, sukupuolen, seksuaalisuuden ja ruumiin kysymykset nousivat keskeisiksi, ja jo tuolloin kirjoitettu tutkimus liitti naisruumiin keskeisesti karibialaiseen maahan ja maaperään. Merkittävän pohjatyon tuolloin aiheesta tehnyt Erika Smilowitz (1990) tarkastelee hedelmä- ja vihannesmetaforia karibialaisen mielenmaiseman ilmaisijoina tunnettujen karibialaisten kirjailijoiden (esimerkiksi Derek Walcott, Earl Lovelace ja Beryl Gilroy) teoksissa. Jonkin verran myöhemmin Denise DeCaires Narain (2007) tutkii naisrunoilijoiden (kuten Grace Nichols) tiivistä suhdetta maahan, joka siis edelleen nähdään

vahvan naispuolisena. Narainin (2007, 50) luennan mukaan naiskirjailijat leikkivät tietoisesti ja usein ironisesti naisen oletetulla luontoyhteydellä. Kuten Smilowitz (1990, 34) klassikkoartikkelissaan huomautti, ”läheisyys maaperään koetaan Karibian kansojen synnyinoikeutena”⁴, sillä kolonialismin jäljet ovat politisoineet Karibian maantieteen niin, ettei ole olemassa epähistoriallista, poliittisesti merkityksetöntä maaperää (Kamada 2016, 10).

Geosukupuolipoliittinen tapa feminisoida maa ja sen ääriviivat pätee myös Karibiaan. Esimerkiksi Helen Scott (2006, 4) toteaa, että (kulttuurisesti Karibiaan kuuluva) Guyana on yleinen trooppi naisruumiille. Vastaavasti naiseus ja naisen seksuaalisuus esitetään totutusti Karibian luonnosta lainatuin ilmaisin: sokerina, vetenä ja kukkina (Tinsley 2010, 3). Kirjailijat käyttävätkin hyvin runsaasti historiallisesti kompleksisia trooppeja ja teemoja (Kamada 2016, 10). Luontometaforat on nähty omina ja sopivina keinoina ilmaista karibialainen elämäkokemus. Kuten barbadoslainen runoilija Edward Kamau Brathwaite kuuluisasti huomautti suhteessa runouden rytmiiikkaan: hurrikaani ei karju pentametrissä (esim. Narain 2007, 41–42; Cavarero 2005, 148).⁵ Karibialainen kaunokirjallinen ilmaisu ei siis taivu peribrittiläiseen jambiseen pentametriin, vaan sen on etsittävä ilmaisunsa omasta fyysisestä ympäristöstään, jossa kaikuu toisenlainen äänirytm. Kyse ei siis ole hurrikaanin antropomorfoimisesta vaan tarpeesta etsiä omasta ekosysteemistä siihen sointuva ilmaisu, jota kolonisoiva koulutus ei sallinut. Antigualaisen Jamaica Kincaidin romaanissa *Lucy* (1990) esiintyvä ajatus narsissikuilusta (*daffodil gap*, Tiffin 1993, 920, alaviite 7) kuvaa hyvin kolonisoidun subjektin erkaannuttamista omasta ympäristöstään. Nimihenkilö Lucy joutuu opettelemaan brittiromantiikan aikaisen Wordsworthin klassikkorunon, ”I wandered lonely as a cloud”, eikä ymmärrä lukemaansa, sillä narsissi ei kasva hänen ympäristössään. Narsissikuiluun pudonnut oppilas joutui lukemaan ja opettelemaan ulkoa kirjallisuutta, joka ei kosketanut hänen elinkokemustaan millään lailla.

Karibialainen luontokuvasto kaunokirjallisuudessa on siis tärkeä anti-koloniaalinen strategia, jossa kyse on aluepolitiikasta (Smilowitz 1990, 34). Kirjallisuuden suhde luontoon ei kuitenkaan ole yksisuuntainen. Smilowitz (1990, 35) tuo karibialaisten kasvimetaforien analyysinsä lopussa esiin huomion, joka lähentelee nykyekokritiikin perusajatusta: maisema muokkaa myös meitä. Hän lainaa tässä jamaikalaiskirjailija John Hearnen lausahdusta, jonka mukaan ”maisema muokkaa meitä tuhansin salaisin tavoin”⁶ (Smilowitz 1990, 35). Smilowitz ei kehittele ajatusta luonnon ja ihmisen subjekti-objektisuhteen päälaelleen kääntämisestä pidemmälle, vaan päättää analyysinsä edellä mainittuun lainaukseen. Tässä ympäristön ja kirjallisuuden yhteyden huomioivassa ajattelussa näkyy siis jo esikaiku jälkikoloniaalisen teorian ekokriittisestä käänteestä, jonka mukaan luonto muokkaa meitä yhtä paljon tai jopa voimallisemmin kuin me sitä, kun ”käytämme” erilaisia luontometaforia. Seuraavassa osiossa pohditaan, miten sokeriruoko toimii kirjallisuudessa seksuaalisuuden ilmaisijana.

Sokeriruo'on määrittämä seksuaalinen ruumis

Harva maatalouskasvi on ollut yhtä keskeisesti historiallisen vallan ytimessä kuin sokeriruoko, joka on vaikuttanut Karibian saariston talouteen, yhteiskuntaan ja hallintoon perustavaa laatua olevalla tavalla (Higman 2011, 98). Se on orjuudelle perustuvan karibialaisen plantokraattisen yhteiskunnan kulmakivi, ja metaforana se kantaa aina mukanaan poliittista painolastia. Esimerkiksi Orville Taylor (2002, 68) luonnehtii jamaikalaisista yhteiskuntajärjestystä plantaasiyhteiskuntana, jonka ”*modus operandi* oli sokeri, orjuus sekä hyväksikäyttö – ei kehitys” (kursiivi kirjoittajan). Helen Scott puolestaan kuvaa toista Karibian valtiota, Haitia, niin ikään sokeriruo'on avulla: orjuuden, diktatuurihallinnon ja vallankumoustoiminnan lisäksi maata on määrittänyt ”kaikkialla läsnä oleva sokeriruoko” (Scott 2004, 463)⁸. Smilowitzin (1990, 29) mukaan sokeriruoko konnotoituu historiallisesti riistoon, eli se on negatiivisen affektin läpäisemä metafora. Historiallinen esimerkki sokeriruo'on tunnekonnotaatioista on brittiläisen James Graingerin runo 1700-luvun lopulta, ”The Sugar Cane”, joka kertoo siis sokeriruo'on viljelystä. Sokeriruoko tulee ”iloisesta maasta”, joksi Grainger runossaan kuvaa Jamaikaa: ”such the glad soil from whence Jamaica’s sons derive their opulence” (Gilmore 2000, 94). Nykyluennassa ilmaus kalskahattaa ironiselta monessakin mielessä. Se poissulkee naiset puhuessaan Jamaikan pojista, luonnehtii orjien maatyötä positiivisin tunneilmauksin ja käyttää sanaa vauraus (*opulence*) kuvatessaan jamaikalaisia – vaikka oikeasti tarkoittaa valkoisia kolonisoijia. Koska valkoiset siirtomaaisännät yleisesti raiskasivat orjaisia yhtäältä rangaistuskeinona, toisaalta orjäväestön kasvattamiseksi, sokeriruoko on myös yleisesti toistuva metafora seksuaalisuudelle, mutta sen tunnesävy vaihtelee.

Traagisimmillaan sokeriruoko on haitilais-yhdysvaltalaisen Edwidge Danticat’n romaanissa *Breath, Eyes, Memory* (1994, suom. *Elän, muistan, hengitän*), jossa päähenkilö Sophie on saanut alkunsa sokeriruokopellolla, missä diktaattori Duvalierin sotilas raiskasi hänen äitinsä Martinen. Vastaavasti jamaikalaisen Erna Brodberin romaanissa *Jane and Louisa Will Soon Come Home* (1980, 28) vastentahtoisesti suoritettu oraaliseksi on kuvattu sokeriruokometaforin. Päähenkilö Nellie pohtii itsekseen: ”The first root of cane you’ve ever popped out. [- -] Premature but this is your effort so you eat it like it is sweet. [- -] You want to be a woman; now you have a man, you’ll be like everybody else. You’re normal now!”. Traumaattiseen historiaan liittyessään sokeriruoko on siis hyvin affektiivinen kasvi ihmisen ja kasvin välisen suhteen kannalta ajateltuna. Tämä ei toki ole ihme, kun valkoisten kolonialistien sokeriin liittyvä halu on liikuttanut kokonaisen afrikkalaisväestön syntysijoiltaan Länsi-Afrikasta uuteen maailmaan, Karibian saaristoon.

Sokeri on kuitenkin myös makeudessaan usein käytetty metafora seksille ja seksuaalisuudelle positiivisessa mielessä. *Caribbean Erotic* -antologiassa sokeri

on positiivisen affektin läpäisemä, ja seksuaalisuus ja seksi ilmaistaan sen avulla nautinnollisena ja eroottisena. Esimerkiksi kirjan toimittajan, Donna Weir-Soleyn ”Rain man” -runossa puhuja odottaa rakastajansa, sademiehen tulemistä – varmasti myös seksuaalisessa merkityksessä. Runon toisessa säkeistössä puhuja kuvaa, miten tulevan sateen voi jo maistaa kielellä: ”The sweet sugarcane bite of it, a promise of lush dark green foliage and fruitful harvests” (CE, 129). Sokerinviljely tarvitsee kastelua, joten runo sijoittunee sateisempaan vuodenaikaan, jolloin sokeriruoko kypsyy, kun taas vähäsateisempaan, kuumimpana aikana (vuoden toinen puolisko kesäkuusta joulukuuhun), sato korjataan. Siksi sade onkin lupaus vehreydestä ja hedelmällisestä sadonkorjuusta. Sokeriruo’on puraisu, ”the sweet sugarcane bite”, vertautuu tietysti sokeriruo’on käyttöön makeisena. Karibialla tuore ruo’onpätkä on makea ja helppo herkkupala, jota voi imeskellä, purra ja josta samalla erittyy makeaa ruokomehua.⁹ Sokerilla on siis oma, nautiskeluun liittyvä kulttuurinen merkityksensä ympäristössään.

Sokeri makunautintona esiintyy myös muualla kokoelmassa, esimerkiksi Rosamond Kingin runossa ”Black girls taste like”, jossa pohditaan, miten mustat tytöt maistuvat ruskealta sokerilta. Puhujan mukaan sokeri sulaa suussa ja maistuu samalta kuin tummaihoiset tytöt: ”black girls taste like those hard bits of brown sugar” (CE, 119). Fariinisokerin väri kuvaa naisen ihoa, mutta myös makua, johon yhdistyy ”jokin uppoaistettu” (*something deep fried*). Yleisesti ottaen fariinisokerin maku onkin syvempi kuin prosessoidun valkoisen sokerin. Makean ja muun ruuan syöminen on hyvin yleinen metafora seksille, ja kokoelman runoissa esiintyvätkin monet ruuat ja juomat, kuten guava ja riisi (Cheryl Boyce Taylor; CE, 58), papaija, mango ja guava (Marvin E. Williams; CE, 54) tai tamarindi ja suklaa (Opal Palmer Adisa; CE, 41). Runoissa on siis vahva suullinen ulottuvuus suhteessa seksiin ja seksuaalisuuteen. Eräs selkeä esimerkki vapautuneen estottomasta seksuaalisuudesta on Opal Palmer Adisan romaanin *It Begins With Tears* (1997, tästä eteenpäin IBWT) päähenkilö, entinen prostituoitu Monica, joka muuttaa takaisin kotikyläänsä, fiktiiviseen Kristoffin kylään Jamaikalla. Monican rakkaussuhde naimisissa olevaan mieheen, Desmondin, alkaa, kun Monica tarjoaa hänelle omenan sijaan makean appelsiinin (IBWT, 32). Hedelmän syönteä johtaa toiseen kiellettyyn hedelmään, seksiin, josta Desmond ei jälkikäteen suostu kertomaan uteliaille työtovereilleen: ”’Wha sweet you so, man?’ But the sugar was only for his mouth” (IBWT, 32). Kun Desmond pitää ”sokerinsa omassa suussaan”, hänen ja hyperseksuaalisen Monican (ks. Valovirta 2014, 164) suhde kehittyy täyteen rakkauteen nimenomaan makuaistin ja makeuden avulla. Monican ajatuksissa Desmond saa hänet tuntemaan itsensä makeaksi (”making her feel so sweet, honey didn’t know what nectar was”, IBWT, 79), jolloin hän viimein tulee kokonaan ja kokoaistisesti hyväksytyksi, ei enää hyväksikäytetyksi. Näin sokerin kantama trauma uudelleen merkityksellistyy seksuaalisen vapautumisen sanansaattajaksi, seuraavassa luvussa käsiteltävän mangon kaltaiseksi nautinnon kasviksi.

Mangon moniaistinen seksuaalisuus

Luumarjoihin kuuluva, makea ja satoisa mango assosioituu usein karibialaisessa kirjallisuudessa runsauteen, onnellisuuteen ja tyytyväisyyteen (Smilowitz 1990, 32). Mangot kypsyvät kevätkesällä, jolloin kausihedelmän sato kytkeytyy myös aurinkoon, lämpöön ja juhlakauteen (esimerkiksi karnevaaleihin). Raa'an vihreänäkin sillä on käyttötarkoituksensa hillottuna kirpeän tuliseksi chutney-hillokkeeksi tai raastettuna chilin ja viinietikan kera happaman tuliseksi chow-tuorerelissiksi (ks. esim. Houston 2005, 54 ja BS, 15). Mango on historiallisesti positiivisen affektin hedelmä (affektista ks. Ahmed 2004), sillä toisin kuin sokeriruokoa, sitä ei historiallisesti valjastettu plantaasiorjuuden kauppatavaraksi. Mango on aina kuulunut kansalle ja tarjonnut elintärkeää ravintoa, vitamiineja sekä nautintoa makeana herkkuna. Myös mangon syöntitapa tekee siitä kansanomaisen hedelmän: sitä ei syödä 'sivistyneesti', vaan siihen voi iskeä hampaansa ja imeskellä kuituisen hedelmälihan saartaman litteän siemenen, endokarpin, paljaaksi (ks. esim. Smilowitz 1990, 32). *Caribbean Erotic* -antologiassa mango on seksuaalisuuden ytimessä. Esimerkiksi K. Brisbanen novellissa "Juices" kolmannen persoonan katselija-kertoja raportoi eroottisväyväisesti, kuinka hänen katselemansa nainen poimii mangon ja syö sen. Voyeristinen nautinto tulee tavasta, jolla syöjä käsittelee mangoa, avaa sen, nuolee sitä, imee, pureskelee ja viimeksi heittää paljaan kuoren ja kiven maahan (CE, 147–149). Katselija kiinnittyy naisen moniaistiseen nautintoon ja eläytyy kuvitelmaansa syöjän tuntemuksiin.

Yksityiskohtainen tapa, jolla kertoja kuvaa mangon syöntiä, tuo eroottisen latauksen ikään kuin syövä nainen olisi kohtalokas *femme fatale*:

There is hunger in her eyes. Without shifting position, she inspects the red-yellow globe and shifts the fruit down along her thigh, rubbing it up and down between knee and groin, polishing it, squeezing it. [- -] Her head dips toward the softened globe as her tongue flicks out between full brown lips titillating the skin of the mango, sliding over the droplets, before slipping back into its home. [- -] Slowly at first and then without warning the skin bursts open, splitting the fruit's cover in two. Her eyes dance with complete abandon as she sucks, caresses and bites, rolling over and over the meat while the juices push out from the centre rolling down her shapely arms, leaking onto the sarong and staining her skin. [- -] It's not ended yet. The seed now gets her full attention. Parting her full lips, she glides the seed into her waiting chamber with stained and sticky fingers. Licking and biting turns to scraping and prodding, back and forth over teeth now clogged with mango fibre, and the sucking continues. [- -] Mango skin and seed are thrown to the ground as she lifts her head seeking the next opportunity. (BS, 147–149).

Nainen on syöjätär, joka ahmaisee avuttoman katselijan aivan kuin tyhjiin imemänsä hedelmän. Yhteys luonnon kiertokulkuun on läsnä koko syömis-tapahtumassa: nainen poimii itse valitsemansa mangon puusta, syö sen, ja jättää nahkaisen kuoren ja paljaaksi imetyn siemenen maahan maatumaan – ja ehkä itämään uudelleen. Eros ja thanatos ovat läsnä jo novellin alussa, kun nainen poimii mangon: ”The release is quick, painless and final” (CE, 147). Seksuaalisuus, hedelmällisyys, kuolevaisuus ja luonnon kiertokulku toimivat rinnakkain novellissa, jonka allegorinen ulottuvuus on vain yksi osa sitä. Mangon ominaisuudet ohjaavat sen rinnastusta seksuaalisuuteen tai seksuaaliseen kanssakäymiseen.

Kukin hedelmä syömisnautintona ohjaa konkreettisesti sitä, mitä tunne-taan: mangon hedelmälihassa olevaa kiveä on imettävä, mikäli siitä halua kai-ken irti. Se ei ole kuin vaikkapa avokado tai persikka, josta kivi irtoaa helposti, vaan mangoa pitää työstää. Novellin nainen on harjaantunut mangonsyöjä, sillä hän puhdistaa siemenen kokonaan puhtaaksi hedelmälihasta.¹⁰ Mango on myös selvästi läpikypsä, sillä raa’an mangon kiveä ympäröivä hedelmäliha on happaman makuinen, eikä se irtoa kokonaan kivistä saati maistu maukkaalta. Myös tuntoaisti on tärkeä, sillä mango on syöntikypsänä koskettaessa pehmeä, mutta kimmoisa. Novellin nainen käsittelee hedelmää ilman veistä; hän hieroo sitä reiteensä, pyörittelee, kiillottaa ja hinkkaa. Kypsä mango myös tuoksuu makealta, ja ulkonäöltään se on yleensä vaaleanpunervan keltainen sekä paikoin ruskeapilkkuinen (Houston 2005, 54; ks. tarkempi kuvaus mangon ominaisuuksista Kostermans & Bompard [1993, 2 & 9]). Kosketustuntuma, maku ja tuoksu ovat siis näköaistin rinnalla, sillä pelkkä näkö ei välitä kaikkea tarpeellista tietoa mangosta. Myös mangon koostumus on novellin naisen käsittelyssä moninai-nen, sillä hän ei tyydy kuutioimaan sitä veitsellä kuten yleensä länsimaissa tehdään. Sen sijaan hän näyttää, miten mangoa voi purra, pureskella, imeä, imeskellä ja vaikkapa juoda. Näin mangon omat ominaisuudet vaikuttavat sek-suaalisuuteen ja sen ilmaisemiseen, kun nainen syö sen estottomasti nautiskel-len valuvasta ja tahraavasta hedelmän mehusta huolimatta. Novellin mangon syöminen osoittaa, mitä Weir-Soley (2010, 19) tarkoitti huomauttaessaan, että niinkin arkinen asia kuin mangon syönti voi olla eroottisuuden ilmaus.

Toinen hyvä esimerkki mangon suhteesta seksuaalisuuteen kirjallisuudessa on guyanalaisen Oonya Kempadon *Buxton Spice*, jonka nimi viittaa Lula-tytön perheen pihalla kasvavaan mangopuuhun. Teini-ikää lähestyvällä Lulalla on viha-rakkaussuhde puuhun ja muutenkin affektiivinen suhde ympäristöönsä. Fiktiiviseen Tamarind Groven kylään 1970-luvun Guyanassa sijoittuva romaani kuvaa Lulan ja hänen ystäviensä kokemuksia teini-iän kynnyksellä, kun he ottavat uteliaina selkoa kaikesta kiinnostavasta: seksiasioista sekä mustan ja intialaisen väestön välisistä rotujännitteistä. Muun perheen vetäydyttyä lepo-hetkelle utelias Lula tutkii ahkerasti kotinsa pihapiiriä, sillä häntä vaivaa ”kello neljän tunne” (*four o'clock feeling*). Kello neljän tunne on hyvin ambivalentti, ja se ”liittyy Lulan kokemuksen tavoittamattomuuteen; siinä yhdistyvät poliitti-

sen levottomuuden, seksuaalisen kasvun ja arkielämän ilmapiirissä leijuvien outojen väreilyjen tunne” (Valovirta 2006, 8). Lulan kertoma romaani alkaa sanoin: ”I got to know all the secrets of the house – like I knew all the trees in the yard” (BS, 3). Maleksiva Lula esittelee pihan puut yksitellen, yksilöinä erilaisine ominaisuuksineen. Pihan kulmassa on jujuba, oiva vakoilupuu, sillä sen lehtien suojasta näkee naapurien verannalle (BS, 13). Puun lehtevyys siis mahdollistaa leikin. Kyseisen jujuban hedelmät ovat makeita, toisin kuin happaman laji-toverinsa, joka on kuitenkin hyödyllinen, sillä sen oksalta uskaltaa juuri ja juuri hypätä alla olevaan pehmeään kuramaahan (BS, 14). Maaperä, jossa puu kasvaa, on siis keskeinen lasten liikkeiden kannalta, sillä ilman sitä ei olisi hyppyleikkejä puusta maahan. Tähtiomenapuu taas on pihaa varjostava ”Uneksijoiden puu”, jonka alla voi rauhassa loikoilla, sillä se estää äidin valvovan katseen keittiöstä pihalle (BS, 14).

Lulan ikuinen murheenkryyni ja arkkivihollinen on kuitenkin mangopuu nimeltä Buxton Spice, joka näkee kaiken, muttei kerro mitään:

In the crook of the house was the big fat Buxton Spice Mango Tree. So close-up to the house it could see everything: through the upstairs windows, the window on the landing, the kitchen, even in to the bathroom and toilet. [- -] Was one tree I didn't like. Walking down the stairs you could feel this thing knowing what you're thinking. [- -] Its mangoes were sweet but I never wanted it to know how much I enjoyed them. But the damn thing would know anyway. It knew everything and wouldn't tell me nothing. [- -] I knew it could hear things going on everywhere in Guyana. [- -] All the horrible dark-road secrets, the plotting and scheming. But it wouldn't tell me things. (BS, 32–34.)

Lulan suhde Buxton Spice -puuhun kuvaa hyvin puun toimijuutta. Viisas puu on kuin aikuinen, joka ei paljasta salaisuuksiaan keskenkasvuiselle, vaikka Lula tirkistelee kaiken aikaa ystäviensä kanssa ja haluaisi tietää lisää seksistä, kylähulluista, rotumellakoista ja kaikesta muusta aikuisille kuuluvasta. Mangopuu on toimija, kun se säätelee Lulan tietoa; hedelmä vertautuu tässä seksuaalisuuteen, joka myös vaatii kypsytystä ja kasvua, eikä sitä voi pakottaa kypsäksi liian aikaisin. Esimerkiksi ennen aikojaan tai liian nuorena seksuaalisesti aktiivinen tyttö on romaanissa ”pakkokypsä” (*force-ripe*, BS, 158).

Lulan henkilöimä mangopuu edustaa myös pysyvyyttä romaanin lopussa, kun perhe päättää jättää mellakoiden horjuttaman kylän ja muuttaa Englantiin. Loppukohtauksessa Lula selittää vihaisesti puulle, ettei tämän tule syyllistää häntä lähtemisestä, koska intialaistaustaisella perheellä on brittipassit – heidän ei ole pakko jäädä (BS, 183). Puu saisi nyt vapaasti vallata pihan ja levittää juurensa kaikkialle, vaikkapa halutessaan rikkoa viemärisäiliön (BS, 183). Vastaukseksi puu roikottaa¹¹ ruusunpunaista, pulleaa mangoa Lulan silmien edessä. Siihen Lula tuhahtaa, ettei puu ennenkään ollut antanut hänelle mitään,

joten pudottakoon hedelmänsä mihin tahansa (BS, 184). Ruusunpunainen väri ja pullea muoto ovat merkkejä hedelmän kypsydestä; puu olisi nyt valmis antamaan Lulalle jotain, mutta liian myöhään. Mangopuu ja sen hedelmä saavat vastaanottaa Lulan pettymyksen; hänellä ei ole osaa lähtöpäätökseen, joka päättää hänen kiinteän yhteytensä lapsuusympäristöön ja sen puihin. Mangopuu kuitenkin jää elämään elämäänsä, johon Lula ei enää palaa. Dramaattista roolia näyttävä puu on siis kerronnan tukipilari, kun se säätelee Lulan tietoa hänen seksuaalisen tietonsa karttuessa romaanin aikana ja lopussa tarjoaa sulkeuman jäädessään pihapiiriin kypsine mangoineen pihan muiden asukkien lähtiessä emämaahan Britanniaan. Mangopuu on romaanin keskushahmo, joka juurtuu onnistuneesti Karibialle, toisin kuin Lulan perhe, joka ei siinä onnistu.

Myös *Caribbean Erotic* -antologiassa usein esiintyvä mango on kerronnan ja poetiikan keskiössä. Esimerkiksi Aurora Fergusonin runo ”Ripe”, kypsä, viittaa kypsään mangoon ja muihin hedelmiin (kuten sapotilla ja guanabana), joiden tuoksu tunkeutuu sisään makuuhuoneeseen kahden naisen välisen rakastelukuvausten jälkeen (CE, 71). Samalla toki kypsyys viittaa rakasteluun ja sen tuottamaan täyttymykseen, kun rakastavaiset lepäävät raukeina vuoteessa. Hedelmät (”a collaboration of ripe swollen mangoes and sapodillas and/soursop scents curls into the room”, CE, 71) kietoutuvat lesboseksiin ja tulevat osalliseksi runon orgasmin jälkihehkua. Rentouden ja positiivisen affektin luo hedelmien tuoksu, ei niiden näkeminen, mikä pitää karibialaisen samaa sukupuolta olevan rakkauden jälleen neljän seinän sisällä piilossa, mutta kuitenkin suhteessa ympäristöönsä. Samalla hedelmien tuoksu assosioituu puhujalla kasteveteen (”baptismal waves of water”), joka linkittää hedelmät ja seksin myös pyhään ja hengelliseen, kun lämpimän aamun tuoksut liikuttavat runon aistijaa. Hedemillä on siis karibialaisessa runoudessa myös subliimi, ylevöittävä, funktio. Vastaavanlainen, aistikas tunne-elämys lohduttaa Christine Yvette Lewisin runon ”Tropical Haikus for Cold Days” puhujaa, joka muistelee mangontuoksuisia iltapäiviä Karibialla (”mango scented afternoons”, CE, 116). Runon pysähtynyt lepohetki luo samankaltaisen kello neljän tunteen olotilan kuin *Buxton Spicen* Lulalla ja osoittaa, miten mangon läsnäolo säätelee kokemaamme aikaa, paikkaa ja niiden tunnelmaa.

Kasvi toimijana ja kasviperspektiivi lukutapana

Hedelmä- ja kasvimetaforat ovat osa käsittelemieni karibialaisten teosten runsasta kuvakieltä, jolla kirjoittajat tuntuvat etsivän mahdollisimman rikkaita ja runsaita karibialaisen seksuaalisuuden ja seksin ilmaisutapoja (ks. esim. Narain 2012). Käytetyt metaforat ovat kontekstissaan melko tavanomaisia viitatessaan luonnon ilmiöihin, paikkoihin, kasveihin ja muuhun orgaaniseen, kuten kukkiin, ruokaan ja hedelmiin, eikä niissä näy sellaista ekokriittistä protestia, joka suoraan kutsuisi ekologiseen tai ympäristötietoiseen luentaan. Karibialainen

kirjallisuus on kuitenkin historiatietoinen ja ironinen suhteessa tapoihin, joilla eurooppalainen kolonialismi on pyrkinyt määrittämään Karibian luontoa, maisemaa, ympäristöä ja kasvillisuutta (ks. Huggan & Tiffin 2015, 101 & 136). Samalla yhteys hedelmiin, ympäristöön ja kasveihin luo pohjan seksuaalisuuden ja seksin ymmärtämiselle. Kun seksi esitetään kasvimetaphorin, se ei ole vain vertauskuvallista, vaan kiinnittyy karibialaiseen luontoon ja maisemaan, jossa seksuaalinen subjekti elää ja kokee. Ympäristö ei siis ole vain tapahtumapaikka tai kirjallisuudessa ilmaisuna ”käytetty” kasvi vain rekvisiittaa, vaan myös toiminnan keskus ja toimija. Kuten Jukka Mikkonen (2016) huomauttaa: ”Kasvit havaitsevat, muistavat ja oppivat”. Kirjoittajan tai teoksen kokija-aistijan intiimi suhde kasveihin tarjoaa uusia tapoja miettiä kirjallisuutta (Kokkola 2016, 37).

Kyse on siis siitä, mitä kasvi tekee ihmiselle, ei vain siitä, mitä ihminen tekee kasville. Mango tai sokeriruoko ei ole vain metafora, vaan myös elettyä kokemusta, jolla voi olla oma, kielellisen diskurssin ulkopuolinen todellisuutensa (Huggan & Tiffin 2015, 207), aivan kuin vaikkapa seksuaalisuuden kokemuksella. Kirjallisuudessa toki voimme ilmaista kokemuksiamme vain kielen keinoin, mutta erotuksena jälkistrukturalistiseen ajatteluun ekosentrisessä ajattelussa kieli ei välttämättä ohjaa kaikkea kokemaamme tyhjentävästi. Kasvien tuotama nautinto liittyy myös seksuaalisuuteen ja sen ilmaisemiseen, sillä kukin kasvi tai hedelmä metaforana myös orientoi lukijaa miettimään seksuaalisuutta tuon kasvin ominaisuuksien avulla. Tiukasti hedelmälihassa piilevä, imeskeltävä mangon kivi tai orjuuden historiaa kantava sokeriruoko ovat esimerkkejä siitä, miten siirtymä kohti kasvinäkökulmaa (”plant’s-eye view”, Pollan 2001) voi auttaa konkretisoimaan seksuaalisen vapautumisen ja siten emansipaation politiikan keinoja. Kasvimetaphorien kautta tekstiin orientoituminen saa aikaan käsityksen kasvillisuudesta toimijana, joka ohjaa, säätelee ja mahdollistaa myös seksuaalisuutta enemmän kuin olemme ehkä aiemmin osanneet ajatella.

Viitteet

1 On tärkeää huomata, että mangoa ja sokeriruokoa on useaa eri lajia. Molemmista on kehitetty runsaasti eri tarkoituksiin viljeltäviä lajikkeita – mutta niille on myös kehittyneet omia, luonnonvaraisia lajejaan (ks. Moore ym. 2013; Kostermans & Bompard 1993). Arkikielessä usein laji (*species*) mielletään yläkäsitteeksi ja lajike (*variety*) tämän alakäsitteeksi. Kasvitieteessä kuitenkin lajike (*cultivar*) viittaa jalostettuun, ei luonnonvaraiseen versioon samasta kasvisuvusta. Kun siis kirjoitan mangosta

ja sokeriruoosta, tarkoitan lajeja yleensä jaettuine ominaisuuksineen sen kumminkin yksilöimättä lajikkeita, sillä keskeisintä käsittelylleni on kasvien yhteinen ominaisuus, makeus, karibialaisen seksuaalisuuden kuvaajana ja määrittäjänä.

2 ”As Caribbean people we express sexuality not just through our lovemaking, but also through dancing, through our worship, even through something as common-place as the eating of a mango!” Tästä eteenpäin kaikkien tekstissä esiintyvien lainausten

käännökset ovat kirjoittajan, ellei lähdeluettelossa toisin mainita.

3 Vaikka delezueläinen uusmaterialistinen ajattelu voisi olla sovellettavissa hedelmien ja kasvillisuuden tutkimukseen, rajaamisen tässä pois käsittelystäni, sillä keskityn seksuaalisuuden metaforien ja ekologisen ajattelun yhteensovittamiseen. Kasvien aineellisuus uusmaterialistisessa kehityksessä voisi kuitenkin olla hedelmällinen jatkokehittelyn arvoinen aihe karibialaisen kaunokirjallisuuden tutkimuksessa.

4 "a closeness to the land is felt to be a birthright for many Caribbean peoples."

5 "The hurricane does not roar in the pentameter."

6 "landscape fashions us in a thousand secret ways"

7 "the modus operandi was exploitation

not development"

8 "the ever present sugarcane"

9 Noin 20 sentin pituinen ja muutaman sentin paksuinen kovahko ruokopötkö laitetaan suuhun ja pureskellaan. Kiinteän ja säikeisen ruo'on hienonnuttua suussa, siitä erittyvää makeaa mehua imetään. Sokeriruo'on imeskely on yleinen koko kansan herkutteluhetki, vaikka omasta kokemuksestani käsin arvioituna falliselta konnotaatiolta on vaikea välttyä.

10 Novellia mukailevan koesyönnin tuloksena omasta mangostani jäi jäljelle jääkiekon kokoinen kimpale hedelmälihaa siemenen ympärillä.

11 Roikkua-verbi on transitivimuodossa, jolloin merkitys muuttuu aktiiviseksi ja tietoiseksi toiminnaksi: "It dangled a fat rosy mango" (BS, 183).

Kirjallisuus

Adisa, Opal Palmer 1997. *It Begins with Tears*. Oxford: Heinemann.

Adisa, Opal Palmer 2010. A Smile on My Face. Opal Palmer Adisa & Donna Weir-Soley (eds), *Caribbean Erotic: Poetry, Prose and Essays*. Leeds: Peepal Tree Press, 41–43.

Ahmed, Sara 2004. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Benítez-Rojo, Antonio 1996 (1989). *The Repeating Island. The Caribbean and the Postmodern Perspective. (Isla que se repite)*. Trans. James E. Maraniss. Durham & London: Duke University Press.

Brisbane, K. 2010. Juices. Opal Palmer Adisa & Donna Weir-Soley (eds), *Caribbean Erotic: Poetry, Prose and Essays*. Leeds: Peepal Tree Press, 147–149.

Brodber, Erna 1980. *Jane and Louisa Will Soon Come Home*. London: New Beacon Books.

Cavarero, Andrea 2005 (2003). *For More than One Voice: Toward a Philosophy of Vocal Expression. (A più voci: Per una filosofia dell'espressione vocale)*. Trans. Paul A. Kottman. Stanford: Stanford University Press.

Danticat, Edwidge 1994. *Breath, Eyes, Memory*. London: Abacus.

Felski, Rita 2015. *The Limits of Critique*. Chicago: University of Chicago Press.

Grainger, James 2000 (1764). The Sugar-Cane: A Poem. John Gilmore, *The Poetics of Empire. A Study of James Grainger's The Sugar-Cane (1764)*. London & New Brunswick, NJ: The Athlone Press.

Higman, B.W. 2011. *A Concise History of the Caribbean*. Cambridge: Cambridge University Press.

Houston, Lynne Marie 2005. *Food Culture in the Caribbean*. Westport, CT & London: Greenwood Press.

Huggan, Graham & Helen Tiffin 2015 (2010). *Postcolonial Ecocriticism. Literature, Animals, Environment*. London & New York: Routledge.

Kamada, Roy Osamu 2016. *Postcolonial Romanticisms: Landscape and the Possibilities of Inheritance*. New York: Peter Lang.

- Kempadoo, Oonya 1998. *Buxton Spice*. London: Orion.
- Kincaid, Jamaica 2012 (1990). *Lucy: A Novel*. New York: Farrar, Straus & Giroux.
- King, Rosamond 2010. Black Girls Taste Like. Opal Palmer Adisa & Donna Weir-Soley (eds), *Caribbean Erotic: Poetry, Prose and Essays*. Leeds: Peepal Tree Press, 119.
- Kostermans, André J.G.H. & Jean-Marie Bompard 1993. *The Mangoes. Their Botany, Nomenclature, Horticulture and Utilization*. London: Academic Press.
- Lewis, Christine Yvette 2010. Tropical Haikus for Cold Days. Opal Palmer Adisa & Donna Weir-Soley (eds), *Caribbean Erotic: Poetry, Prose and Essays*. Leeds: Peepal Tree Press, 116.
- McLeod, John 2016. Introduction: Postcolonial Environments. *The Journal of Commonwealth Literature* 51(2), 192–195.
- Mikkonen, Jukka 2016. Kasvit, kaikki heidän viisautensa. *niin & näin*, 3/16. <http://www.netn.fi/artikkeli/kasvit-kaikki-heidan-viisautensa>. 15.6.2017.
- Moore, Paul H., Andrew H. Paterson & Thomas Tew 2013. Sugarcane: The Crop, The Plant, and Domestication. Paul H. Moore & Frederik C. Botha (eds), *Sugarcane: Physiology, Biochemistry, and Functional Biology*. Ames: Wiley Blackwell, 1–7.
- Narain, Denise deCaires 2007. Landscape and Poetic Identity in Contemporary Caribbean Women's Poetry. *Ariel* 38(2–3), 41–64.
- Narain, Stephen 2012. Good Like Cook Food. *The Caribbean Review of Books* January 2012. <http://caribbeanreviewofbooks.com/crb-archive/29-january-2012/good-like-cook-food/> (14.6.2017).
- Pollan, Michael. 2001. *The Botany of Desire. A Plant's Eye-View of the World*. New York: Random House.
- Scott, Helen. 2004. Ou libéré? History, Transformation and the Struggle for Freedom in Edwidge Danticat's *Breath, Eyes, Memory*. Marie-Agnès Sourieau & Kathleen M. Balutansky (eds), *Écrire en Pays Assiégé: Haïti – Writing Under Siege: Haïti*. Amsterdam: Rodopi, 459–478.
- Scott, Helen 2006. *Caribbean Women Writers and Globalization: Fictions of Independence*. Aldershot: Ashgate.
- Sheller, Mimi 2003. *Consuming the Caribbean: From Arawaks to Zombies*. New York: Routledge.
- Smilowitz, Erika J. 1990. Fruits of the Soil: Botanical Metaphors in Caribbean Literature. *World Literature in Written in English*, 30(1), 29–36.
- Taylor, Cheryl Boyce 2010. Tobago. Opal Palmer Adisa & Donna Weir-Soley (eds), *Caribbean Erotic: Poetry, Prose and Essays*. Leeds: Peepal Tree Press, 58.
- Taylor, Orville 2002. Cultural Considerations for Social Workers in the Jamaican Inner City: A Sociological Perspective. *Caribbean Journal of Social Work* 1 (March 2002): 65–76.
- Tiffin, Helen 1993. Cold Hearts and (Foreign) Tongues: Recitation and Reclamation of the Female Body in the Works of Erna Brodber and Jamaica Kincaid. *Callaloo*. 16(4), 909–921.
- Tinsley, Omise'eke Natasha 2010. *Thiefing Sugar. Eroticism Between Women in Caribbean Literature*. Durham & London: Duke University Press.
- Valovirta, Elina 2006. "Oudot" tunteet ja karibialainen karibialainen naiskirjallisuus. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 19(3), 4–6.
- Valovirta, Elina 2014. *Sexual Feelings: Reading Anglophone Caribbean Women's Writing through Affect*. Cross/Cultures, 174. Amsterdam: Rodopi.
- Weir-Soley, Donna Aza 2010. Rain Man. Opal Palmer Adisa & Donna Weir-Soley (eds), *Caribbean Erotic: Poetry, Prose and Essays*. Leeds: Peepal Tree Press, 129–30.
- Williams, Marvin E. 2010. Das Camella. Opal Palmer Adisa & Donna Weir-Soley (eds), *Caribbean Erotic: Poetry, Prose and Essays*. Leeds: Peepal Tree Press, 54.